

Ilisimatusaat

Ilisimatusarfimmi ilisimatuutut
misissukkat

ILISIMATUSARFIK 2020

AAQQISSUISOQ
FLEMMING A J NIELSEN

NUTSERISOQ
SVEND MØLLER

ILIORAASOQ
JETTE BRANDT

KUKKUNERSIUISARTOQ
MARIIA SIMONSEN

3	Suliniut "Qimmeq" – qimmip qimuttup tarninganik paasiniaaneq
6	Kalaallit Nunaat – nuna Rockwell Kentip unganartitaa
9	Eqqumiitsuliorneq Peqatigiinnerlu – en undersøgelse af kunst og samhørighed
12	Silataani atuarfik – atuartitseriaaseq atuartunik sulerusussuseqalersitsisoq
15	Kalaallit Nunaanni napparsimasunik akuutitsineq
17	Kalaallit Nunaanni ilagiit inuiaqatigiinni ajornartorsiutitut qanoq isumaqarpa?
19	Kalaallisuumit qallunaatumut – killormullu
21	Upalungaarsimaneq inuiaqatigiinnilu isumannaatsuuneq

Manumina Lund Jensen,

ph.d.-inngorniartog, Inuiaat
Kulturiannut Oqaluttuari-
saanerannullu Immikkoor-
tortamut aamma Greenland
Perspectivemut atassute-
qartoq.

manulundolsen@gmail.
com

Morten Meldgaard,

Københavnip Universitetiani
professori aamma Ilisimatu-
sarfimmi adjungeret profes-
sori, Inuiaat Kulturiannut
Oqaluttuarisaanerannullu
Immikkoortortaq.
mome@uni.gl

Ulunnguaq Markussen,

ph.d.-inngorniartog,
Inuiaat Kulturiannut
Oqaluttuarisaanerannullu
Immikkoortortaq.

ulma@uni.gl

Suliniut ”Qimmeq” – qimmip qimuttup tarninganik paasiniaaneq

Allattut: Manumina Lund Jensen, Ulunnguaq Markussen, Malou Papis aamma Morten Meldgaard

Kalaallit qimmii nersutaapput tupinnartut. Nannumik kamattorsuarmik ungunngikkaangamik ulloq alla kilometerparujussuarni qimuttuusaraat qimussini oqimaat-sorsuarnik usisuni, takornarissanik ilaasulinni imaluunnit neqinik aalisakkanillu assartuisuni. Ullorlu alla qimussi-nik ukiumoortumik sukkaniunnermi sanngisimaaqalutik qimuttuusaraat.

Nunami maani qimuttunik qimmeqartuarumaarnera qularutiginngeqqooqaarput. Taamali qulanngitsigissagu-nanngilagut. Qimmit ikiliartorput. Sikuusarnera annikilli-artorpoq, nerukkaatissat akitsoriartorput qamuteralaal-lu piniarnermi aalisarnermilu assartuutitut atorneqarneru-leriartorput. Qimmeq qimuttoq kalaallit kulturiannik takussutissaalluartut uummaarissut ilagigaluaaraat tas-sunga tunngatillugu imaannaanngitsunik anigorniagas-saqarpoq, siunissarlu eqqarsaatigalugu ernumaammer-toqartaannarpoq. Qanoq iliortoqarsinnaava kalaallit qimmii nungutsaaliorniarlugit kulturilu nassataat inger-lateqqinniarlugu?

Tamakku eqqarsaatigalugit inuppaalunnguit 2015-imi Ilisimatusarfimmi katersuupput kalaallit qimmiata kul-turikkut oqaluttuarisaanikkut, kingoqqivimmikkut peq-qissutsimikkullu tamatigoortumik ilisimatusarfigineqar-nissaat oqaluuseriumallugu. Tamatta qimmit qimuttut alutoraavut ilaatigullu oqaluuseralutigu race taanna qa-noq pisoqaatiginersoq. Sumit kingoqqisuaa? Amaqqunik akoqarpa? Qimmip ataatsip qanoq ililluni suliasat taama amerlatigisut immikkuullaritsigisullu isumagisinnaavai? Qanorlu ililluni ilungersuutissat taama amerlatigisut timimigut artunngilai? Qanoq perorsarneqartarpa? Apeqqutillu allarpassuit.

Taamaalilluta suliniut ”Qimmeq” pilersipparput Ilisima-tusarfimmi allaffilerluta, suleqatigillualerparpullu Statens Naturhistoriske Museum, Københavniittoq. Katersor-pavullu ilisimatusartut, paasissutissiisartut ilinniartullu pikkorissut arlallit tamarmik kalaallit qimmiannik soqu-tiginnilluartuusut – Kalaallit Nunaannit, Danmarkimit, Spaniamit, Tuluut Nunaannit, Norgemit, USA-mit Syd-afrikamillu.

Suliniummi siunertat pingaarnerit arfiniliupput:

1. Ilisimatusarnerput Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinnut iluaqutissanngortikkusupparput.
2. Qimmip kulturikkut oqaluttuarisaanera, kingoqqivia peqqissusialu pillugit paasissutissanik katersuillutalu ilisimatusarniarpugut.
3. Qimmip qimmimullu atatillugu kulturip soqutiginas-susia tulluusimaarutissartaalu pillugit soqutiginnin-nermik eqeersaaniarluta pilersitsiniarlutalu taperser-suiniarpugut.
4. Qimmit qimuttut peqqissuunissaat pillugu suleqataa-niarpugut.
5. Ilisimasat ilisimatusarnikkullu angusat paasissutissiis-sutiginiarpavut Kalaallit Nunaanni, nunani issittuni nunanilu tamalaani inuiaqatigiinnut.
6. Ilisimatusarnikkut suliniutitut Kalaallit Nunaanni inger-lanneqartarumaartunut maligassiuisorusuppugut.

Suleqatigiiaartitsinertigut SIsimiuni, Ilulissani, Nuummi Qasigiannguanilu ingerlanneqartutigut nunatsinnilu mi-sissuiartornertigut suleqatissarsilluarpugut soorlu qimmi-

linnik qimussertartullu kattuffiannik (Kalaallit Nunaanni Qimussertartut Kattuffiat, KNQK).

Ilisimatusarnermi suliniutikkut tassuuna paasineqarpoq kalaallit qimmiat qimuttoq immikkuullarissumik sivi-suumillu oqaluttuassartaqartoq, ukiut 9.000-init amer-lanerusut matuma siornatigulli Sibiriमित kingoqqisuul-luni. Tassaavorlu Amerikap nunavittaani qimmit iluaqu-titut uumasuutigineqartut amerlasuujusut nunngutaat. Paasivarputtaaq qimmit qimuttut Kalaallit Nunaannut ikaartarsimasut marloriarlutik, siullermik ukiut 4.500-it matuma siornatigut, aappassaanik ukiut 900-t matuma siornatigut. Taava qimmit kinguaariit piffissap ingerlane-rani immikkuullarissumik naleqqussarsimapput soorlu issimut akiuussinnaanermikkut, pinertussutsimikkut aamma inuussutissanik timiminni suliarinnissinnaaner-mikkut. Qimmit qimuttut atugaanerannik paasissutis-sat qimmeqarfinnit katersorneqarsimapput, qimmillu peqqinnissakkut qanoq innerat misissorneqarsimavoq.

Qimmeq qimuttoq pillugu ilisimasat nutaat siaruarluar-torujussuupput, nunarsuarmi tamarmi, nunatsinni nu-

Suliniummi Qimmii peqataasut Nuummi Ilimmarfiup silataani.

nallu immikkoortuini. Filmiliarput 25.000-eriarluni taku-neqarsimavoq Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi nunanilu allani 215-ini. Saqqummersitsinerput atuakkiavullu ilin-niutit Kalaallit Nunaanni illoqarfinnut annernut tamanut anngussimapput. 50-eriarluta amerlanerusunilluunniit eqqartorneqarpugut apersorneqarlutalu TV-mi radiomilu, pingaartumik Kalaallit Nunaanni tusagassiuutini, Face-bookimilu 2.000-inik malittarinnitseqarpugut, taakkua affaannit amerlanerusut nunatsinneersuullutik.

Suliniut ”Qimmeq” Kalaallit Nunaanni qimmit qimuttut pillugit inatsisiliornermi pingaaruteqartumi akuutinneqa-lersimavortaaq, taamattaarlu KNQK-mik peqatigiiffinnillu allanik suleqateqarlualersimalluta tatigeqatigiiffiusumik,

taamaalillutik ilisimalersimasavut qimmeqarnikkut suliniutini assigiinngitsuni ulluinnarni atorneqalerlutik. Taava qimmit qimuttut nungunnginnissaannut taamaa-lilluta tapersiivugut? Immaqa.

Oqaatigiuminaappoq, qularutissaanngilarli qimmit qimuttut qimmeqarnermilu kulturi politikerinit, qim-milinnit takornarissanillu eqqumaffigineqarnerulersut, tamatumanimi pineqarmata nersutip immikkorluinnaq ittuq Kalaallit Nunaannut iluatinnaatai inuussutissarsi-utinik, sunngiffimmi sammisanik takornariaqarnermillu ineriartortitsinermi. Kalaallit qimmiat taanna ilumut nersorneqarujussuuartariaqarpoq siunissaqarluartitaa-sariaqarlunilu.

Suliniummur "Qimmez"-mut aningaasatigut tapersersortasut annerit tassaapput VELUX-fonden (4,5 mio. kr.) aamma Aage og Johanne Louis-Hansens fond (2,6 mio. kr.) EU-p aningaasaliis-sutai, pisortat ilisimatusarnermut aningaasaliissutaat allat aningaasaateqarfillu namminersortut minnerit aamma aningaasaleeqataapput. Aningaasat suliniummi missinger-suutaasut 10 mio. kr.-it missaanniipput.

Ilisimatusartut suliniummi "Qimmez"-mi peqataasut maan-namuugallartoq makkuninnga suliaqarput: Ilisimatuussutsikkut allaaserisat 11-t (ilaatigut SCIENCE-mi), allaaserisat paasissu-tissiisut 14-it, assilisanik atuakkiaq 1 oqaatsinut assigiinngit-sunut pingasunut naqitigaq, atuarfimmi ilinniisiaq 1, filmit 5-it, saqqummersitsineq nooqattaartagaq, assilisanik saqqum-mersitsinerit 4-t, oqalugiaatit saqqummiinerillu 50-it Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu, ph.d.-nngorniutit 3-t, soraarummeeru-tit specialet 4-t allarpassuillu.

Suliniuummi "Qimmez"-mi peqataasut:

Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet): Stenette van den Berg, Manumina Lund Jensen, Marianne Jensen, Navarana Lennert, Ulunnguaq Markussen, Morten Meldgaard, Francisca Davidsen Olsen, Malou Papis
Pinngortitaleriffik (Grønlands Naturinstitut): Lene Kielsen Holm
Statens Naturhistoriske Museum: Martin Bertelsen, Anders Drud, Anne Kathrine Gjerløff, Rikke Mørch, Frederik Wolff Tegllhus, Uffe Wilken
Københavns Universitet, Globe Institute: Tatiana Feuerborn, Anders Johannes Hansen, Mikkel Sinding
Københavns Universitet, Institut for Klinisk Veterinærmedicin: Emilie Randberg-Andersen, Rikke Langebæk
Namminersortut: Carsten Egevang, Pipaluk Lykke

Atuagassat amerlanerusut ukunaniipput:
<https://www.uni.gl/ilisimatuutut-misissuinerit/qimmeq-qimuttup-tarninganik-paasiniaaneq.aspx>
<https://qimmeq.ku.dk/om-qimmeq/>
Carsten Egevang (red.): QIMMEQ – the Greenland sled dog. Narayana Press, 2020.
Kalaallisut, danskisut aamma tuluttut saqqummersussaq. Anne Kathrine Gjerløff: QIMMEQ.
Kalaallit qimmiat qimuttoq - Den grønlandske slædehund. Ilisimatusarfik aamma Statens Naturhistoriske Museum, 2020.

Jette Rygaard

lektori emerita, Oqaasilerinermut, Atuakkialeriner-mut Tusagassiuutileriner-mullu Immikkoortortaq jery@uni.gl

Kalaallit Nunaat – nuna Rockwell Kentip unganartitaa

Jette Rygaard

Juulip 15-ianni 1929 Amerikamiut umiarsuannguat *Direction* umiiarpoq, *Nuummit* 50 kilometerit missiliorlugit ungasitsigaluni ikkarlikkami. Angallatip inuttarai angutit pingasut, ulloq tamanna sapaatip-akunnerinik tallimanik sioqqullugu Canadami Nova Scotiamit aallarsimasut. Taakku ilagaat eqqumiitsuliortoq Amerikamiu Rockwell Kent (1882-1971). Taanna qalipaasutut, atuagassianik assiliartalersuisartutut, grafikeritut atuakkiortutullu pikkorissorsuuvoq, siusinnerusukkullu Alaskamut Magellanillu Ikerasassuanut (Chilep kujaterpiaaniittumut) angalanilersaarutinik atuakkiortarsimalluni.

Maannalu tassa misilittagaqarusussutsimini nalaatsortumik Kalaallit Nunaannut pivoq. Angalaqatigiit nunamut annapput, anorersuarlu qatsormat Kalaallit Nunaata aasami alianaalleruttornera qamuuna misigigamiuk aalajangerpoq arlaanni tamaanga uterumalluni.

Taamaaliorporlu ukiut marlussuit qaangiummata Illorsuarnut ukiiartorami, tassani illuliorluni issunik ujaqqanillu qarmalimmik allamillu nutaalamik, Den Kongelige Grønlandske Handelimit pisiaminik. Illorsuarniippoq

1931-mit 32-mut aamma 1934-mit 35-mut, kalaallisut inuulluni, piniariartarluni aalisariartarlunilu, tamaani-miullu ikinngutigilerlugit. Aamma qalipaallunilu titartaasarpoq. Kalaallit Nunaanniitilluni suliani tassaane-

Kent Illorsuarni imminut marlunnik illuliuuppoq. Illu issumik ujaqqanillu qarmagaq talerpiatungaaniittoq ernerninut sanaarigaluarpaa, sivitsunngitsorli suliffissamisut illuminilu nipiliortunit qimaaffissamisut tiguarpaa.

rarpai suliami pitsaanersaat. Kalaallit Nunaanniinnermini aamma naapippai inuit malunnaatillit allat, soorlu Knud Rasmussen (1879-1933) aamma Peter Freuchen (1886-1957).

Eqqumiitsuliortoq qalipaasoq.

Nuna inunnit ataasiakkaanit pigineqanngitsoq, kisianni ataatsimoorusaq, minnerunngitsumillu arnat tassan-imiut Rockwell Kentimut, qamuuna socialistiusumut, alutornarluinnarput. Illorsuarnut pigami erniinnaq kiffartaarpoq Salaminamik atilimmik. Taanna meeq-qanilu illunnguamut sanaavanut iserterput. Kentili arnanik nuannarisaqartuugami aamma tamaanimiunik pinnarisaminik allanik qanitassarsivoq. Taakku tamaasa eqqaavai Kalaallit Nunaat pillugu atuakkiarisartakkamini. Illorsuarni eqqaanilu inuit allaaserai ”illumi saavani isiginnaartitsisutut”. Salamina Kentimut immikkut pingaaruteqarsimassaaq, tassami Illorsuarmini pillugu atuakkiani taama atseramiuk. Atuagaq 1935-mi saqqummersinneqarpoq, aappaaguanilu qallunaatuun-ngortillugu naqiterneqarluni. Ullorsiutimini allattugai atuakkiamut tunngaviusut iluarsaatinngingajallugit 1962-imi saqqummersinneqarput.

Kalaallit Nunaanni Kentip tikittarsimasaanut angala-gaanni inunnik taassuminnga eqqaamannittunik naapi-taqarnissaq ilimagisariaarutereerpoq. Aammami Illor-suarni illuliai peerutereerput. Kentimut toqqaannartumik tunngatillugu takuneqarsinnaasutuaq tassaavoq kater-

sortarfitoqqap allagartaa. Illorsuarminiunut tunissutitut aamma katersortarfiliortit-sisimagami.

USA-mili Kentip tumai sumi tamaani takussaappullusooq – toqqorsivinni, atuakkanik atorniartarfinni, eqqumiit-suliaani atuakkiaanilu. Il-lorsuarni illuliaasa marluk assingi USA-miitillunga nassaaraakka, Plattsburgh Archivemi.

Rockwell Kentip eqqaamane-qarnissi piaartumik qulakkeer-nialersimavaa. Suut tamaasa qalipakkatigut, assiliivi-mmik assilisatigut, ullorsiutitigut allagarpassuartigullu uppersaatsissiorarsimavai. Allaqattaarnera ima annertutigilersimavoq allaat allatsimik sulisussarsisa-riagalerluni. Taanna Sallymik ateqarpoq, naggataatigullu nulissiuppaa, pingajussaanik nuliarluni. Sally inuunermi

Kalaallit Nunaanni asimi qalipaalluni Rockwell Kentip imminut assilisaa.

sinnerani naammattunnguanik suliassaqarsimavoq uimi eqqumiitsuliai assilisaalu immikkoortiterlugit, nalunaarsorlugit ittujaartiterlugillu, kiisalu allagaqar-tarluni eqqumiitsuliortullu perataartup taassuma suliaanik malittarinneqqilluni.

Kent toquvoq 1971-imi. Sallyp malippaa tamatuma

*Salamina meeqqa-
mi ilaat ilagalugu,
Rockwell Kentimit
qalipagaq, 1932.*

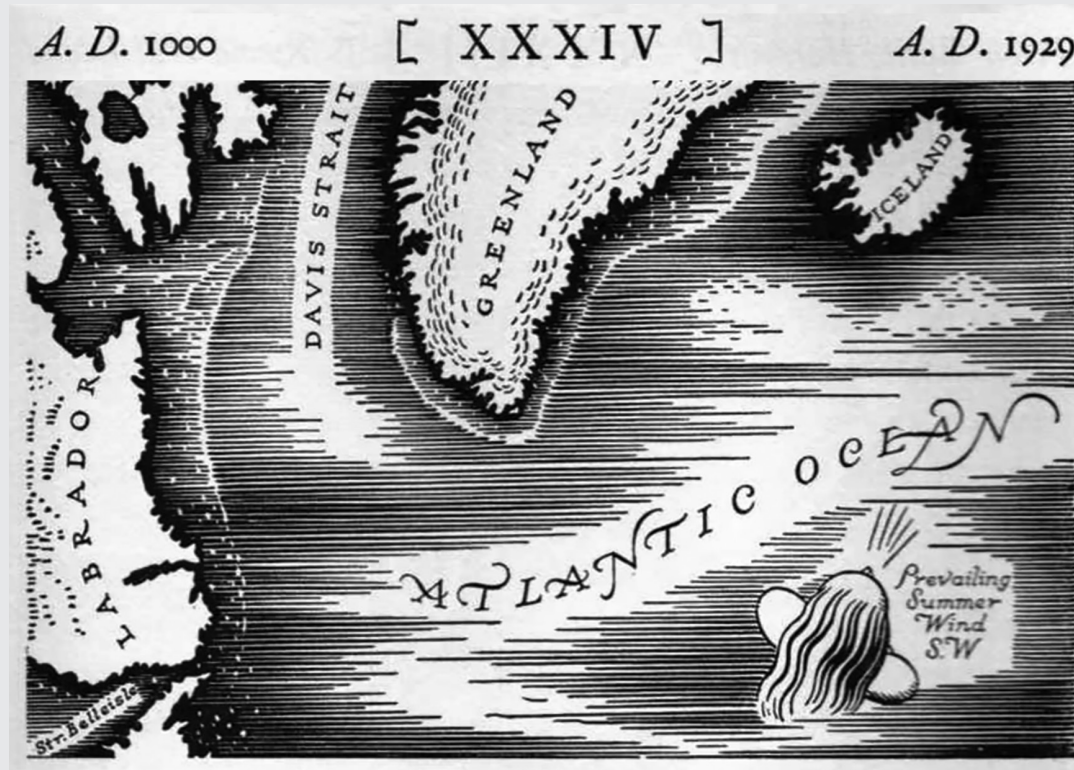

kingorna ukiut 29-t qaangiummata. 2000-imi Sallyp toqunerata kingorna Kentip suliaasa toqqorsivimmiititat ilarpassui piumasaqaatitalersorneqarsimapput, karsillu imaat kimilluunniit alakkarneqarsimanngillat, 2018-imi taakkuninnga ammaanissamut akuerineqarnissama tungaanut. Suliat taakku maannamut ilisimaneqanngitsut soorunami periarfissiipput eqqumiitsuliortup taassuma inuutsaruttorluni Kalaallit Nunaannik ungakkiussisima-sup nutaamik paasisaqarfiginissaanut.

Taamaattumik takussutissanik Kentimut tunngasunik USA-mi Kalaallit Nunaannilu toqqorsivinniittorpassu-arnik misissuileruttorpunga, pilersaaruteqarpungalu inuk taanna taassumalu nalaani pissutsit pillugit arlalin-nik saqqummersitaqarniarlunga, sulimi oqaatigisassar-

passuaqarmat. Minnerunngitsumik Kalaallit Nu-naanniinnera pillugu – nunami taanna Amerikamiut sulis oqutigilluinnarmassuk.

Kentilli Kalaallit Nunaannik isiginninnera illua'tungi-lerneqanngitsuussanngilaq. Suleqatikka marluk ilagalugit Sisimiuni, Ummannami, Nuummi soorunalumi Illor-suarni meeqqanik sammisaqartitsivunga kalaaliaqqat nunaminnik, illoqarfimminnik nunaqarfimminnillu qa-noq isiginninnerat takussutissaqartikkusullugu. Atuagaq Susan Vanekimit uannillu aaqqissuunneqartoq inuusut-tuaqqat assilialiaannik allagaannillu imaqartoq 2020-mi upernaap ingerlanerani saqqummissaaq.

Paasiniaavigineqarsinnaasut

Kent, Rockwell (1930): N by E. New York Literary Guild
Kent, Rockwell (1935): Salamina. New York: Harcourt, Brace and Company
Kent, Rockwell (1936): Salamina. Berlingske Forlag
Kent, Rockwell (1962): My Greenlandic Journal.
Ivan Obolensky, Inc. New York.
Rygaard, Jette, og Susan Vanek (2015-17): Smukke umoralske kvinder.
Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 2015-17, s. 117-136.

Peter Berliner

Professori, Inuiaqatigiilerinermik Ilisimatusarner-nut Immikkoortortaq.
Pebe@uni.gl

Ukiassariartulersoq sila anorlikujuttoq Atammimmi in-nuttaasut – nukarliit angajulliillu – atuarfiup saanut katersuupput assilisarpassuit iikkamut tannermut nivin-gaatiterneqarsimasut anorimit aalataartuinnaasut taku-sarlugit. Tassa Atammimmiut assingi, kiinnanik tamarmik

immikkut pinnissusilinnik nakuussusilinnillu assilisat, tamarmik immikkut inuunermik ersersitsisut. Assilisat ilaat arlalinnik inuttaqarput – ataataq ernalu, aappa-riit inuusuttut meeqqisartut, kinguaariit pingasut ataat-simoortut: aanaa, anaana panialu, ikinngutigiiit marluk,

qatanngutigiiit angutit marluk, aalisakkerivimmi sulisartut ataatsimoorlutik. Inuimmi susassareqatigiilluaraangata inuuneq naleqarnerusutut ilersaraaq. Susassareqatigiillu-arneq assilisani erserpoq tulluusimaarutitut, qanigisariiler-sitsisutut nuannaarutaasutullu. Assilisanik isiginnaartut imminnut ilisarillaaraat. Ilami tamatta immitsinnut ilisar-ileratta assini taakkunani, nuannaarluta akuersaarlutalu.

Assilisat tulluusimaarnermik quianartunillu qaam-maasaqarnermik ulikkaarpullusooq. Oqiliallannartut, nikeriaannaarpasingajattut. Aammali ajasoornarput aalajaappalussutsimikkut, erinniortorpalungajattumik oqimaaqatigiissitaanermikkut ilivitsoorpalussutsimik-kullu. Taama assilisinnissamut sassarnissaq ittoornarsin-naavoq taamaattorli nersornartuulluni, ataatsimoorluta inuunerput sinnerlugu sassarnerugami. Nukik qamannga pisuuvoq, inuunermik ilorlermit, inuunerup nukinganit, assilisittut assiliivik toqqarlugu nakkussisut atorlugit erinniukkakkut saqqummersumit – uagutsinnik assili-sanik isiginnaartunik nakkussisumit.

Ilisimatusarfimmi ilinniartut inunnik assilisat taakku takugamikkit qanoq nuannaajallatsigisimallutik unnersi-

*Ilisimasat pinngortinne-
qartarput nunaqqatigiit
akornannit, imminnilu
tunniusseqataasarput
ataqatigiinnermik nuan-
naarnermillu ataatsimoor-
luni misigisassanik.*

orput. Eqqaasitsippummigooq inunnik nuannarisanik misigisanillu nuannersunik. Assilisat najuunnermik misigititsipput. Inunnik qanigisanik, allat ilagalugit misigisanik nuannersunik aammalu inunnut allanut attaveqarlualernissamik takorluukkanik kissaatigisanillu eqqaasitsipput.

Ilinniartut inuit assinginik isiginnaarnermikkut misigisaqarluarsimanerminnik unnersiornerat immini misigisaavoq nuannersoq. Tamannalumi inuit assingi atorlugit ataqatigiinnermik takutitsinerup nukittorsaanerullu pingaarutaanik misissuinerup ilagaa.

Atammimmiut assingi imminni ilisimatusarnikkullu suliniutip ilaatut pingaaruteqartorujussuupput. Ilisimatusarnikkummi suliniummi misissorneqarpoq illoqarfini nunaqarfinnilu ataqatigiinnernik atasinnaalluartunik

plersitsisinnaanermut eqqumiitsuliornerup pissutaaqataalluinnarsinnaanera. Eqqumiitsuliorneq paasisassaavoq suliatut plersitsisinnaassuseqartutut: Inuunerput silarsuarpullu tassuuna tupinnartumik oqaluttuarineqartarpoq, malugisaatsivut misigissutsivullu attorlugit. Eqqumiitsuliorneq paasisassaavoq kusanartuliamik pinngortitsinertut: Atortussatigut, ilutsitigut, qalipaaitigut, takorluuisinnaassutsikkut periarfissatigullu.

Eqqumiitsuliorneq inooqatigiinnermi ataasiussutsimik allannguinermillu plersitsinermi periaatsitut misissorneqarpoq. Eqqumiitsuliorneq inooqatigiinnermilu allanngueq nukimmit plersitsuusumit naajartortarpoq, inuunerup nukinganit nunaqqatigiinni sumiluunniit

ittuni tamattalu ataasiakkaarluta ilaasortaaffigisatsinni atuuttumit.

Ilisimatusarnikkut suliniut iliuuseqartitsilluni ilisimatusarneruvoq kusanartulianik, pingaartumik assiliivimmik assilisanik, saqqummiussinernik ilaqartoq. Tamatuma peqatigisaanik ilisimasaqarfiginerulerusupparput nunaqqatigiinni ataqatigiinnermik ingerlatitseqqinniaraanni inerisaaniaraannilu suut sunniutilimmik atorneqarsinnaanersut. Inunnik assilisanut tunngatillugu tamanna atuuppoq assiliisunut taakkulu assilisaannik isiginnaartunut atuisunullu.

Suliniummik ingerlatsisuupput assiliivimmik assiliinikkut

*Atammimmi inunnik
assilisat ersersippaat
eqqumiitsuliortutut
suliatigut silarsuar-
miut takutinneqar-
sinnaasut akuerine-
qarnej, isumassui-
nej ataqqeqatigiin-
nerlu misigisatigut
takuneqarsinnaaler-
sartut. Nuannareqa-
tigiinneq allisarpoq,
assilisanit anillattar-
poq immerlutalu.*

eqqumiitsuliortoq Tina Enghoff aamma professor
Peter Berliner, peqatigalugit psykolog Elena de Casas,
assiliisoq Søren Zeuth, psykologi eqqumiitsuliortorlu
Katsi Kleist, kandidatinnngorniaq Augustine Rosing,
atuarfimmi pisortaq Elna Heilmann, nunaqarfiup
atuarfiani pisortaq Helene Fleischer, ilinniartitsisoq
Paarnannguaq Isaksen, ilinniartitsisoq Sivert Rosing
aamma ilinniartorq Karen Pápe. Suliniut ingerlanneqar-
poq Atammimmi Maniitsumilu.

Suliniut ukunannga tapiiffigineqarpoq:
Norsk Kulturråd, Statens Kunstfond
aamma Inuiaqatigiilerinermik,
Aningaasaqarnermik Tusagassiornermillu
Ilisimatusarfik, Ilisimatusarfik.

Kirsten Føns,

adjunkti ph.d.-inngorni-
artoq, Ilinniartitsinermik
Ilisimatusarfik
kifs@uni.gl

Silataani atuarfik – atuartitseriaaseq atuartunik sulerusussuseqalersitsisoq

Kirsten Føns

Silataani atuarfiup meeqqat atuarfianni poqersaataasin-
naaneranik kajumissaataasinnaaneranillu misissuillunga
ph.d.-nngorniuteqarpunga.

Silataani atuartitsineq sunaana?

“Silataani atuarfik” atuartitseriaasiuvoq nunani avan-
narlerni allani tunngaviusumik atuarfinni ukiuni kingul-
lerni 15-20-ni atornegaleriartorsimasoq. Tamanna pissu-
tissaqarluarpoq, tassami ilisimatusarnikkut paasineqar-
simavoq atuartitseriaasiusoq atuartitsinermi aalaneruler-
nartoq, atuartunut kajumissaataasoq aammalu ineri-
ar-tuutaallunilu poqersaataasinnaasoq.

Atuartitseriaaserli taanna Kalaallit Nunaanni suli atu-
gaalinngilaq. Tamanna ph.d.-inngorniuteqarnikkut maan-
na allannngortinniarneqalerpoq. Nuummi sinerissamilu
allani atuarfiit ilaat suleqatigalugit misissorniarneqarpoq
”silataani atuarfiup” Kalaallit Nunaanni pissutsinut
naleqqussarlugu ineriartortinneqarnissaa qanoq periar-
fissaqarnersoq.

Silataani atuarfik perorsaanikkut suleriaasiuvoq ini atu-

artitsiviusoq qimattarlugu atuartitsinermik ingerlatsivi-
usoq. Silamiusinnaavoq: Asimi illoqarfiulluunniit iluani.
Imaluunniit katersugaasivinni, oqaluffimmi, sullivinni
assigisaanniluunniit. Tassani faginik atuartitsinermi
ilikkarneqartussanik anguniakkat atuuttut anguniagaap-
put, inimilu atuartitsiviusumi atuartitsinermut akuutin-
neqarluinnarluni. Tunngaviusoq tassaaavoq ”isersimal-
luni-silataaniilluni-isersimallunilu”.

Istersimalluni – tassa inimi atuartitsiviusumiilluni – si-
lataaniilluni ilikkarniagassat piareersarneqassapput.
Teoriimik ilisimaqqaagassat tassani inissinniarneqassap-
put, pilersaarusiortoqassaaq silataanilu pisussat piareer-
sarneqassapput.

Silataani atuartut sulissapput misissuinerullutik nammi-
neernerullutillu. Atuartitsineq sumiiffippiami pissutsinik
tassanilu tigussaasunik tunngaveqassaaq. Taamaalilluni
atuarfimmi isersimalluni teoriimik atuagarsornermillu
ilisimalikkat atassuserneqassapput, silarsuarmut inip atu-
artitsiviusup silataaniittumut atuartup nalunngisaanut.

Silataani atuartitsisoqareeraangat tamatigut pissarsianik inimi atuartitsiviusumi katersuisoqartassaaq. Paasissutissat katersorsimasat misiligutissallu suliarineqassapput, naatsorsuisoqassaaq, angusat misissoqqissaarneqassapput sanilliunneqassallutillu teoriimik ilisimaleriikkanut

taamaassorisanullu. Atuartut suliaqassapput suliaminillu saqqummiussissapput. Tamannalu aammattaaq eqqarsaatiginneqqissaarnissamut nalilersuinissamullu piffissaassaaq.

Silataani atuarfik ilisimattorsaatillu

Istersimalluni, silataaniilluni iseqqillunilu atuagarsornikkut assassornikkullu ingerlatsinermi atuartut ilikkarsariaatsimikkut assigiinnginnerat eqqarsaatigineqarpoq, tassa ilisimasaqalernissamut eqqaamasaqarnissamullu periaatsit assigiinngitsut atorlugit suliaqartoqarneratigut suliassat eqqaamajuminartinneqarnerullutillu paasiuminartinneqarnerussammata. Ilikkarsarnej pillugu teoriimi ilisimasaqaleriaatsit tallimaasut tunngavigineqarput, taakku tamaasa silataani atuarfimmi pilersaarusiorkami akuutinneqartussaallutik, ukuusut:

”*Katalogitigut ilisimasaqalernej*” meeqqat atuarfiini qangaanit pisanerq malillugu atorneqarnerusoq. Tassa atuakkanik atuarnikkut assersuutigalugulu matematik-kimi formelitigut kisitsinikkullu malittarisassatigut ilisimasaqarnej.

”*Analogimik ilisimasaqalernej*” tassaavoq misigitsis-sutsit misigisallu atorlugit ilisimasaqalernej, tassa soorlu pinngortitami silamik anorimillu misigisaqarnikkut imaluunniit oqaluffimmi misigissutsitigut pissarsinikkut.

”*Dialogiskimik ilisimasaqalernej*” pilersarpoq atuartut nassuiaagaangata aammalu paasissutissat, aaqqiissutissat angusallu pillugit oqallikkaangata.

Timikkut ilisimasaqalernej timitsigut pissarsiarisarparput, tassami qarasaq kisimi ilikkagaqarfusanngimmat. Ilisimatusarnikkut paasineqarsimavoq meeqqat timiminik aalatitsisut meeqqanit timiminnik aalatitsinngitsunit ilikkagaqarluarnerusartut.

Phronesis tassaavoq pisuni assigiinngitsuni misilittakkat naapertorlugit naliliisinnaaneq. Naliliisinnaaneq taman-na periaataallaqqinnerulersitsisarpoq innuttaaqataalluarnerulersitsisarlungilu.

Atuartussaq eqqummaarissaq ilumoortumik oqassajunarsivoq atuartut qangersuarli asiartinneqarlutillu sila-

mi misissuitinneqartalersimasut. Qujanarmi! Unaliuna pineqartoq: ”Silataani atuariup” takorluukkat piviusullu sunniivigeqatigiissinneqarnerisigut aalajangersimasumik ataavartumillu ingerlanneqarnissaa.

Kalaallit Nunaanni silataani atuarfeqarnermit misilittakkat siulliit

Kalaallit Nunaanni pissutsinut naleqqussakkamik silataani atuarfeqarnermik ineriartortitsineq sulii aallartisar-neqarpoq, taamaattumillu tamatumani ilisimatusarnik-kut angusat aaqqissuuneqarnerat sulii amigaateqarpoq. Misilittakkalli siulliit paasinarsisippaat atuartut taama suleriaaseqarneq nuannarigaat, silataani suliasaminnik ukkatarinnillaqqillutik. Ilinniartitsisup atuartullu akornanni, aamma atuartut akornanni, akерlereeqqajaasarneq soorluuna milliartortartoq silataani atuarfeqarnermik ingerlataqaraanni. Soqutiginarluinnarporlu ilinniartit-sisut oqaluttuarmata atuartunngooq ilaat atuarfimmi nalinginnaasumi peqataalluarneq ajortut soqutiginnip-pallaanngitsullu ”silataani atuarfimmi” atuartinneqale-riarlutik eqeersimaalersartut.

Atuagassat qiniataakkat

Andersen, L. P., & Føns, K. (2019). Udelivsuge – undervisning der motiverer (rapport). Nuuk: Ilisimatusarfik.

Bølling, M., Otte, C. R., Elsborg, P., Nielsen, G., & Bentsen, P. (2018). The association between education outside the classroom and students’ school motivation: Results from a one-school-year quasi-experiment. International Journal of Educational Research 89, 22–35. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2018.03.004>

Ejbye-Ernst, N., Barfod, K., & Bentsen, P. (Eds.). (2017). Udeskoledidaktik for lærere og pædagoger. Hans Reitzels Forlag.

Ejbye-Ernst, N., & Bentsen, P. (2015). Teorier om vidensformer og hukommelse ved arbejde med udeskole. [http://www.emu.dk/sites/default/files/Teorier om videnformer og hukommelse.pdf](http://www.emu.dk/sites/default/files/Teorier%20om%20videnformer%20og%20hukommelse.pdf)

Jordet, A. N. (1998). Nærmiljøet som klasserom: uteskole i teori og praksis. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Jordet, A. N. (2010). Klasserommet utenfor, tilpasset opplæring i et utvidet læringsrom. Cappelen Damm Akademisk Forlag.

Lene Seibæk

Lektor, Kalaallit Nunaanni
Peqqissusermik Ilisima-
tusarfik.
Leneseib@rm.dk

Kalaallit Nunaanni napparsimasunik akuutitsineq

– ilisimatusarnikkut ingerlataq

Lene Seibæk

Nalunngilarput napparsimasut napparsimanerminni katsorsarneqarnerminnilu periarfissanik namminneq isumagineqarnerminni katsorsarneqarnerminnilu qanoq aalaniartiginissaannut qanorlu naammagisimaarinnitsiginissaannut qanoq isumaqarfiginninnerat sunniuteqartorujussuusooq. Taamaattumik maanna ingerlataqarpugut napparsimasunik akuutitsinissaq pillugu suliniummik, Dronning Ingridip Napparsimmaviata aamma Kalaallit Nunaanni Peqqissusermik Ilisimatusarfiup suleqatigiisutigisaannik. Taama suliniuteqarnikkut napparsimasunik akuutitsinerup Kalaallit Nunaanni napparsimmaveqarfimmi qanoq naleqqussarlugulu atortinneqarsinnaanerani ilisimasat ineriartortinneqassapput.

Nalunngilarputtaaq napparsimasunik akuutitsilernissaq iluatigigaluarlugu ajornakusoorsinnaasoq. Tassami napparsimasunik akuutitsisinnaanermut tunngatillugu sorpassuit apeqqutaapput. Soorlu taasariaqarpoq peqqinnissaqarfimmi oqaatsit atorineqartut pingaernerit tassammata danskisut oqaatsit. Napparsimasulli ilarpassui danskisut oqalussinnaanatiluuanniit iluamik paasisaqarsinnaanngillat. Taamaattumik peqqinnissaqarfimmi

sulisut danskisut oqaasillit napparsimasunut attaveqarnerminni oqalutseqartariaqarput. Taamaappoq napparsimasut affaannut tunngatillugu. Tamannaannarluunniit eqqarsaatigigaanni paaseqatigiilluni akuutitsiniarneq napparsimasut namminneq periarfissaminnik isummerfiginninnerannik tunngaveqartoq akornutissaqalereertarpoq. Pingaaruteqarportaaq eqqaamassallugu napparsimaneq napparsimmavimmilu katsorsarneqarneq ilaquitariit susassaqarfigigajummassuk, taamalu napparsimasooq piinnarnagu aammali ilaquutaasa attaveqarfiisalu allat akuutinneqarnissaat pingaaruteqarluni.

Taavami napparsimasut napparsimmavimmut unitsinneqarnerminni akuutinneqarluarnerunissaannut suut pisariaqarpat?

2018-imi sulisut ilaat katillugit 23-t pingasoriarluta aper-sorpavut aqqaneq-marloriarlutalu pingaartorsiornanngitsumik ataatsimeeqatigalugit. Taakku napparsimmavimmi suliassa qarfinnit assigiinngitsunit arfineq-pingasunit pisuupput: Oqalutsit, allatsit, ataqatigiissaarisut, peqqis-saasut, nakorsat, ineriartortitsisut aamma pisortat.

Tamatumani paasisaagallartutigut nalunarunnaarpoq napparsimasut akuutinneqarnissaat sulisunit soqutigineqartorujussuusoq. Amigaataasorli tassaavoq akuutit-sinerup suusinnaaneraniq qanorlu pisinnaaneranik ataatsimoortumik paasinninnissaq.

Tamatuma kingorna peqqissaasut marluk napparsima-sunik uninngasunik 14-inik apersuipput. Apersugaat inuu-suttuullutillu utoqqaapput, nunap ilaanit assigiinningsunit pisut. Misigisaannik kissaatigisaannillu apersorneqarput. Maannamullu paasisaagallartut imaapput: Napparsimasut iliuuseqarusukkaluarput, tapersersorneqarnissartilli pisa-riaqartippaat. Soorlu ilaat ima oqarsimavoq:

Tagiartuisartoq, nakorsaq niviar-siarlu takkukkaluarput allallu susassaqartut – tusanngilarali suliaritinnera qanoq ingerlarsimanersoq. Paasisaqarfiginngilara. Aammami apeqqutiginnginnakku. Naluara sooq. Ajunngilanga. Iterpunga (illarpog) ...

Aamma napparsimasoqartarpoq isumakuluutiminnik oqaatiginninneq ajortunik taamaattumillu pisariaqarti-taminnik ikiorneqanngitsunik:

Unitsitaagama sulisinnaanngilanga, taamaattumillu akissarsiaqarnanga. Taamaattumik akiligassat akiler-sinnaasimanngilakka. Tamanna assut pikkunarpoq, susoqarnissaa annilaanngatigigakku – initsinnit anisi-taassanersugut. Tamakku isumakuluutigisarpakka.

Qujananartumilli paasisaqarpugut akuutitsinikkut sule-qatigiinnikkullu maligassaalluartunik pisoqartarneranik:

Apersuisoq: Atukkanni akuutinneqartutut misigivit? Napparsimasoq: Ilaana. Misigisimavunga kissaatigi-

sakka ataqqineqartut. Qujamasoqaanga, sullilluarne-qartutullu misigivunga.

Tassa tamakku ineriartuutaassapput siaruarterneqarlu-tillu. Taamaattumillu akuutitsinerup qanoq piviusunngor-tinneqarsinnaaneraniq peqatigiilluta ineriartortitsillutalu misileraaleruttorpugut.

Gimmi Olsen

adjunkti, ph.d.-inngorniar-
toq, teologiimut Immik-
koortortaq
gimmi@uni.gl

Kalaallit Nunaanni ilagiit inuiaqatigiinni ajornartorsiutitut qanoq isumaqarpa?

Gimmi Olsen

2017-imi ukiakkut Kalaallit Nunaanni ilagiit ”inooqati-
giinni ajornartorsiutitut soqutiginninnginnerarlugit”
tusagassiuutitigut isornartorsiorneqarput. Tamanna
ilagiinnik unnerluutiginninneruvoq imaannaanngitsoq,
aammami tamanna ilumuussaguni upperisarsiornikkut
ajornartorsiutaassagualuarpoq. Tassami ilagiit kristumiut
ukiut ingerlaneranni kukkussuteqartarsimagaluaqalutik
inuit erloqigaangata naapertuilluannginneqaraangallu
aliatsanngitsoorneq ajorput qisuariartarlutillu, taamaat-
tussaagamimmi.

Isornartorsiuiunerli pissutissaqarpa? Kalaallit Nunaanni
ilagiit inooqatigiinni ajornartorsiutitut ilumut soqutigin-
ninngillat? Maannakkut iluamik akissuteqarnissaq ajora-
luartumik ajornarpoq, misissuisoqarsimanngimmammi
apeqqummik tamatuminnga naliliinissatsinnut tunnga-
viusinnaasumik. Kalaallit Nunaanni ilagiit ilisimatusar-
figineqarpallaarsimanngillat, aammalu ilagiit isumagin-
ninnikkut iliuuserisimasinnaasaannik misissuisoqaranilu
allaaserinnittoqarsimanngisaannarpoq. Taamaattumik
ph.d.-nngorniuteqarlunga 2019-imi suliaqalerninni
tamanna sammissallugu aalajangerpunga.

Ilagiit inooqatigiinni ajornartorsiutitut qanoq akisus-
saaffeqarnerat susassaqarnerallu nunani allani ukiut
qulikkuutaat kingulliit ingerlaneranni arlalitsigut
ilisimatusarfigineqartarsimavoq. Ilagiit isumaginnin-
nikkut ingerlatsinerat tamanna teologiimi taaguusersuu-
tini ”diakonii”-mik taaneqartarpoq. Diakoniimik ilisi-
matuussuseq naapertorlugu isumaginninneq tamanna
ersersinneqartarpoq inuunerup naleqassusianik isumas-
suinikkut, tamanna pisarluni eqqarsartaatsikkut, oqalun-
nikkut iliuutsitigullu – tullermut asanninnikkut, peqati-
giinnut ilaatitsinikkut, pinngortitarsuup illersorneratigut
aammalu inuup nammineq ataqqinassusiata akuerine-
ratigut. Aammali naapertuilluarnep ilungersuutigine-
ratigut. Naapertuilluarnermik ilungersuutiginninneq
tassaavoq ilagiit inuiaqatigiinni naapertuilluannginner-
mut akerliliisarnissaat sanngiiitsullu sinnerlugit oqar-
tussaasunut pissutsinik pitsaanerulersitsisinnaasunut
saaffiginnittarnissaat.

Kalaallit Nunaannili qanoq ippa? Diakonii pillugu ilisi-
matusarnikkut erseqqissarneqarpoq diakonii imaaliin-
narlugu kulturimit kulturimut nuunneqarsinnaanngit-

soq – assersuutigalugu Europami nunanit avannarlernit
killernillu Kalaallit Nunaannut. Pingaarnepuvoq diakoniip
nunami namminermi pissutsit tassanilu najugaqartut
aallaavigalugit ingerlanneqarnissaa. Taamaattumillu
ilisimatusarnikkut misissuinera aallaaveqartippara
Kalaallit Nunaanni ilageeqarnikkut inuiaqatigiinnikkullu
pissutsinik piviusunik. Kalaallit naleqartitaat, eqqarsari-
artaasii ileqquilu diakonimut tunngatillugit pingaarute-
qartutut aallaavigineqarput.

Inuiaqatigiinni ilageeqarnermilu pissutsit allaasereri-
arlugit misilinniarparattaaq ilagiit nipaannik saqqum-
miussiniarlunga, taamaalillunga paasiniassagakku ilagiit
inooqatigiinni ajornartorsiutitut qanoq isumaqarnersut
tamatumani akisussaaffitik susassaqarfitillu qanoq
isigineraat. Allaaseriniarparattaaq Kalaallit Nunaanni
ilagiit inooqatigiinni ajornartorsiutitut qanorpiaq iliuu-
seqartarnersut, ukiullu ingerlaneranni qanoq pisarsima-
nersut. Soqutiginaateqassappallu paasiniarniarparattaaq
ilagiit piumagaluarlutik iliuuseqanngitsoortarnerannut
suut pissutaanersut.

Apeqqutit tamakku akissutissarsiniarlugit paasissutissat
pigineqartut atuaqqissaarniarpakka. Paasiniaaffigini-
arpakkattaaq biskoppi, provstit, palasit, ajoqit, ilagiit
sinniisaat kiisalu ilageeqarnermi sulisut allat nammin-
nerlu piumassutsiminnik suliaqartut. Taamattaaq misi-
liissaanga inuiaqatigiit akuuffigisatta ilagiinnut kissaa-
tigisaat ilagiillu pillugit isumaat allaaseralugit.

Taamaalillunga neriuppunga akisinnaalissallugit apeqqu-
tit isornartorsiuerpalaartut 2017-imi tusagassiuutitigut
saqqummiunneqartut imaattut: Kalaallit Nunaanni ilagiit
inooqatigiinni ajornartorsiutitut ilumut soqutiginninngil-
lat? Imaluunniit: Qanoq tamakkununga isumaqarpat?

Paasiniaavigineqarsinnaasut
Iversen, Hans Raun (2018).
Teologii atoriaannaasoq nutaaq. Forlaget Eksistensen.
Nissen, Johannes (2015).
Diakonii inunnillu isiginnittaaseq. Forlaget Aros.
Nissen, Karsten (2001).
Diakoni – ilagiit inuuneranni akuusoq. Forlaget Aros.

Liv Molich
Oqaasileriffimmi AC-fuld-
mægtigi, Oqaasileriner-
mut, Atuakkialeriner-
mut, Tusagassiuutilerinermullu
Immikkoortortami kandida-
tinngorniartoq.
livm@uni.gl

Kalaallisuumit qallunaatumut – killormullu

Liv Molich

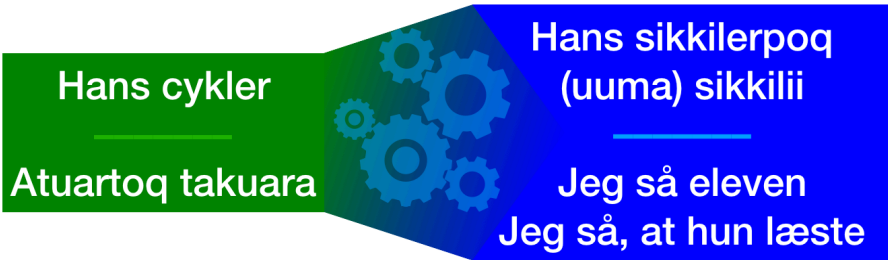
Nutserisoq: Beatrine Heilmann

”Una nutsilaarsinnaaviuk?” Kalaallit Nunaanni suliffe-
qarfippassuarni apeqqut taanna nalinginnaasorujussuu-
voq, inuiaqatigiinnimi suliffeqarfinnilu arlariinnik oqaa-
seqarfiusuni inooqataanerup Googlekkullu nutserutinik
iluaquteqarsinnaannginnerup tamanna ilagilluinnarma-
gu. Arlaatigullu iliuuseqarsinnaavugut attaveqatigiinnermi
oqaatsinik atorneqartunik paasinninngitsut ulluinnarni
sulisarnerat oqinnerulersinniarlugu?

Akissut naannerpaaq tassa “aap”. Tamanna nassuiarlu-
arnerusariaqarpoq: 2017-imi Oqaasileriffimmi suliniut
ukiuni tallimani ingerlasussaq aallartippoq. Naatsumik
oqaatigalugu tamanna siunertaqarpoq qarasaasiakkut
programmimik kalaallisuumit aammalu kalaallisuumut
nutserisinnaasumik ineriartortitsissasugut. Oqaatsimik
oqaaseqatigiinnilluunniit kalaallisut qallunaatulluunniit
allakkaanni oqaatsip oqaaseqatigiilluunniit nutsernera
ingerlaannaq saqqummersissinnaalernissaa anguniar-
parput. Imaaliallaannaq!

Nutserusiap affaa kalaallisuinnaq pissuseqarpoq, aaffaalu
qallunaatuinnaq pissuseqarluni. Taakku imminnut ataqa-

tigiissinniaqqissaagassaapput naapertuuttumik nut-
serneqarsinnaassagunik. Tamanna atuisumut pisa-
riitsuaqqatut isikkoqarsinnaavoq. Taamaakkaluartor-
li nalunaaquttap akunnerparpassui atorlugit suliaavoq
oqaatsit pissusii immikkut allaaserisarlugit, imminnullu
naleqqiuttuarlugi. Taakku aamma qarasaasiamit paa-
sineqarsinnaasunnngortinniarsaralugit saniatigullu
oqaatsit ataasiakkaat nutsernerpassuinik ilaartortuar-
lugit. Tamanna pisariitsuinnaanngilaq oqaatsimmi
pineqartut, kalaallisut qallunnaatullu, oqaasiummata
assigiinngilluinnaqqissaartut.

Nutsikkap eqqortunngortinnissaa pisariitsuinnaaneq ajorpoq.
Taamaattorli aappaa aapparminit ilimanaateqarnerusarpoq
allatalluunniit sinneri imarisaalu aallaavigalugit aalajanger-
neqarsinnaasarluni. Nutserusiap sannaa sulianit assigiinngit-
sunit katitigaavoq, nutsigaq pitsaanerpaaq tikinniarlugu.

Kalaallisut qarasaasiakkut oqaasilerissutit oqaatsit ataasiakkaat oqaa-
seqatigiillu suunerinik qanorlu imminnut ataqatigiinnerinik misissueq-
qissaarsinnaasut Oqaasileriffimmit 2005-imili ineriartortinneqalerput.
Qallunaatut qarasaasiakkut oqaasilerissutit, nutserusiornermi nutse-
rutip nutserisinnaanngortitsisua kiisalu nutserisinnaanissaq anguni-
arlugu qarasaasiakkut malittarisassiornikkut tunngaviit Danmarkimi
GrammarSoft ApS-imit ineriartortinneqarput.

```
"<Taava>"  
  "taava" Adv @CL-ADVL> MAP:4521:M0080AZ  
;  "taa" Gram/IV V Int 3Sg REMOVE:1841:0001Z  
;  "taa" Gram/TV Gram/Refl Gram/IV V Int 3Sg REMOVE:1841:0001Z  
;  "taaq" N Abs Sg 3SgPoss REMOVE:2656:0042A  
;<qarasaasiaq>  
  "qarasaasiaq" N Abs Sg @SUBJ> MAP:5074:M0523E  
"<tamanik>"  
  "tamaq" N Gram/Cong Ins Pl @MIK-OBJ> ADD:5418:M0620 MAP:5713:M0840 SELECT:7167  
;  "tamaq" N Gram/Cong Ins Pl @ADVL> ADD:5418:M0620 MAP:5713:M0840 SELECT:7167  
;<nutserisinnaassava>  
  "nutser" Gram/TV HTR Der/vv Gram/IV SINNA Der/vv SSA Der/vv Gram/IV V Int 3Sg @PRED MAP:3899:M0000  
"<?>"  
  "? " CLB
```

Oqaatsit tamarluinnaasa eqqortumik paasissutissartalersortar-
pavut @-lu atorlugu oqaaseqatigiit qanoq imminnut ataqatigiin-
nersut nahunaarsortarlugit. Oqaaseqatigiit eqqortumik paasissu-
tissartalersorneqarsimanissaat pingaaruteqarpoq naleqquttumik
nutsigaassagunik. Tassani takuneqarsinnaapput kalaallisut
oqaaseqatigiit oqaasilerinermi paasissutissartalersukkat - taakku
qallunaatut oqaaseqatigiinnut nutserneqarneri aamma oqaasile-
rinermi paasissutissanik assinginik peqartut.

Taava qarasaasiaq sunilluunniit tamanik nutserisin-
naassava? Aap, tunngaviatigut tamanik nutserisoqarsin-
naavoq, piviusunngortinnissaali erngerluni

pinavianngilaq. Assersuutigalugu 2022-mi ataatsimii-giaqqusissutit imaluunniit nutaarsiassat kingulliit nut-serneqarsinnaassapput. Programmi atorlugu allaaser-isamik eqqoqqeqqissaanngikkaluartumik, sulili qanoq imaqarneranik sumullu tunnganeranik paasisitsisinnaas-umik peqalissaaq.

```
oqaatigaa_V <trm^vtp?> <aeq^vtp> :nævne; D=('eqqartuussut')_dom :afsig;
D=((<(sem-c|act-s)> @OBJ) :meddele, :omtale; D=('assersuutigisatut')_SIC-
som=eksempel :anføre; P1=('NIQAR.vv')_nil D=(<H> @OBJ) :kalde_[PCP2->INF];
P1=('NIQAR.vv' 3S) :nævne_[V-><vU>±V]; P1=('NIQAR.vv' ([12][SP] |
3P)) :kalde_[PCP2->INF]; P1=('NIQAR.vv')_nil P2=(<der> ([12][SP] |
3P)) :kalde_[PCP2->INF]; D=(<H[a-z] +> @OBJ) :røbe, :anmelde; D=(<f-q>
@OBJ) :angive (fx størrelse); D=(AEQ) :angive (noget som noget); D=(INS
@ADVL) :sig; DB
```

Kalaallisuumit qallunaatumut nutserinermi ordbogit atorneqar-tumit tigulaagaq. Tassani malittarisassiortoqarsinnaavoq, ass-ersuutigalugu qaqugukkut oqaaseq “oqaatigaa” ima nutserneqas-sanersoq: “nævne”, “afsig dom”, “meddele”, “omtale”, “anføre som eksempel”, “kalde”, “røbe”, “anmelde”, “angive”, imaaluunniit “sig” malittarisassiuunneqarsinnaalluni.

Soorunami siunertaanngilaq suleqatigiit immitsinnut oqaloqatigiissaarlutalu ikiortarunnaassasugut, imaluun-niit nutserisut oqalutsillu suliffeerutissasut. Qarasaasiak-kulli nutserusiaq ulluinnarni inuunitsinnik oqilisaa-sinnaavoq pisariillisaaqataasinnaallunilu sorliit nutserti-tassatut suliakkiutigineqassanersut aalajangiiniarnerni.

Nutserut periarfissanik nutaanik ammaasussaavoq. Periarfissanngussaaq qallunaatut tuluttulluunniit paa-sisinnaanngikkaluarluni internetterujoorsinnaaneq. Tamakkiisumittaaq isigalugu atortussiat mutiusut nut-serutillit oqaatsit assigiinngitsut atorlugit attaveqatigi-issinnaanitsinnik periarfissiipput. Nunarsuarmi oqaatsit annerit akornanni arajutsisassaajunnaassapput. Tamanna pingaarutilerujussuuvoq oqaatsit mikisut assigalugit kalaallisut oqaatsit kingullinngortinneqar-nissaat nungutaanissaallu aarlerigissanngikkutsigu. Qarasaasiaq atorlugu oqaasilerinerup kalaallisut oqaatsit nunarsuarmi oqaatsinut allanut unammillersinnaaler-sippai, kiisalu namminerisaminnik ineriartornissaannik periarfissillugit.

2022-mi nutserusiorneq naammassippat nutserut kuk-kuneqanngilluinnartuunavianngilaq, kisianni qarasaas-iatsinni pitsanngortitsigaangatta nutaamilluunniit nutserutip ordbogitaanut ilanngussigaangatta, nutsigaq pitsanngortuaannassaaq. Tamanna pillugu nutserusiaq siunissamut qulakkeeriigaavoq ukiorpassuarni ineriartortittuarlugulu pitsanngorsarneqartuaannarneqarsin-naalluni. Qallunaatut kalaallisullu allatat qarasaasiakkut atuffassissut atorlugu atuffassissutigineqartut ukior-paalunngorpulli tusarnaarsinnaaleratsigit, siusinnerusuk-kullu allatavut kukkuniiartissinnaalerpagut kukkuniiat atorlugu. 2022-mi allatat nutserneqarsinnaalissapput, tamatumalu kingorna alloriarneq tulliutissaaq oqaaseqa-tigiinnik kukkuniiammik ineriartortitsinissaaq. Immaqa siunissami oqarasuaatikkut kalaallisut oqalullutit oqaat-sitit allatanngortissinnaalissavatit, nutserteriarlugit qallunaatut atuffassissummut atuartillugit. Tamanna sinnattuinnaanerpoq? Aap, taamaattorli atortorissaaru-tit tamatuma piviusunngortinnissaanut pigereerpavut, nutserusiarpullu tamatuma tungaanut siuariarneruvoq angisooq.

Uffe Jakobsen
Københavnip Universite-
tiani lektori aamma Ilisi-
matusarfimmi professori,
MSO, Inuiaqatigiileriner-
mik Ilisimatusarnernut
Immikkoortortaq,
ufja@uni.gl

Upalungaarsimaneq inuiaqatigiinnilu isumannaatsuuneq

Uffe Jakobsen

MARPART tassaavoq nunani tamalaani ilisimatusarnik-
kut suliniut issittuni ”umiartornermi upalungaarsimaneq
nunanilu tamalaani suleqatigiinneq”. Tamatumani
misissorneqarpoq silap pissusiata allannguutai umiar-
tornermi, immami uuliasiorluni misissuinermi immamilu
iliuutsini allani navianarsinnaasut annerulernerannik
kinguneqarnersut. Suliniummi Kalaallit Nunaata sania-
tigut peqataapputtaaq Island, Norgep avannarpassortaa
aamma Ruslandip avannarpassortaa killeq. Ilisimatu-
sarnikkut suliniummi angusat nalunaarusiani tallimani
atuagassiatigullu allaaserisani arlalinni saqqummiunne-
qarput. Ilisimatusarfimmi sulisut misissuinernek Kalaallit
Nunaannut tunngasunik ingerlatsisuupput.

Suliniutip Kalaallit Nunaannut tunngasortaani apeqqutit
makku akissutissarsiorpavut:

- Silap pissusiata allanngornerisigut umiarsuartigut
angallattoqarnerulersimava imartanilu allatigut
iliuuseqartoqarnerulersimava?
- Angallattoqarnerulernera navianartut amerlinerannik
ajutoortoqartarnerulerneranillu kinguneqarpa?

- Upalungaarsimanerup annaassiniartartoqarnerullu
aaqqissuussaasumik ineriartortinneqarnerat sukkut
pingaaruteqarpa?
- Atortussaqaqneq qanoq ippa kiisalu upalungaarsi-
manikkut, ujaasisoqartarneratigut annaassiniartoqar-
tarneratigullu angusinnaasat suuppat?

Umiarsuartigut angallattoqarnerulersimava imartanilu allatigut iliuuseqartoqarnerulersi- mava?

Kalaallit Nunaata imartaani angallanneq suliassaqaq-
finni assigiinngitsuni assigiinngitsumik ineriartorsi-
mavoq. Ilaasunik angallassinerup, usinik assartuinerup
aalisarnerullu tungaatigut ukiuni arlalinni imatorsuaq
allanngortoqanngilaq. Allannguuteqarfusimappulli uulia-
siorluni misissuineq takornarianillu angallassineq.

2009-p 2013-illu akornanni uuliasiorluni misissuiner-
mut atatillugu umiarsuartigut angallattoqarnerujartuinnar-
simavoq. Tamatumani umiarsuit Kalaallit Nunaata imar-
taaniittut ukiumut marluunngikkunik pingasuusarsi-

masut 21-nut amerlipput. Taamattaaq Kalaallit Nunaata
imartaatigoornerit ukiumut 8-9-iusimallutik 97-inut
amerlipput. Kisianni 2013-imi umiarsuarnik angallanneq
tamanna 2009-misut annertutigileqqippoq. Tamatuma
kingorna suli annikilleqqippoq.

Takornarianik angallassinermi pissutsit assigiinngisitaar-
nerupput. Takornariat umiarsuaat 500-t sinneqartunik

ilaasullit tikittartut ikilipput, umiarsuilli minnerit 500-nit ikinnerusunik pingaartumillu 200-nit ikinnerusunik ilaasullit tikittartut amerlipput. Umiarsuit tikittartut katillugit 2011-mi 60-it missaanniissimallutik 2014-imi 90-it sinneqalerput, tamatumalu kingorna amerlanerulerlutik allaat.

Silap kiannerulerneratigut Kalaallit Nunaata eqqaata sikueriartornera immaklut angallannerup annerulissutigiumaaraa siulittuutigineqartarsimavoq, tamannali tassa ilaatigunnaq eqquuppoq.

Angallattoqarnerulerneranavianartut amerlineranik ajutoortoqartarnerulerneranillu kinguneqarpa?
Kalaallit Nunaata imartaani upalungaarsimaneq anneruleriartorsimavoq. Angallatit ikiorneqartariaqalersut amerlanerpaartaat tassaasimapput angallatit minnerit 30 fodit inorlugit angissusillit.

Annaanneqartartut procentiat qaffasingaatsiarpoq. Soorunami pitsaanerpaassagaluarpog 100 procentiugaluaruni, tassa tamarmik annaanneqarsimasuugaluarpata. Kisianni annaassiniarnerit iluatsitsilluarfusutut naliler-

neqartarput taakkunannga agguaqatigiissillugit 94 procentit annaassiviusimagaangata. Ukiuni kingullerni tallimani annaanneqartut procentiat 93,3-p aamma 98, 1-ip akornanni nikerarsimavoq.

Takornariat umiarsuarsuannik inoqarfimmut ungasisumi ajutoortoqassagaluarpog ilungersunarluinnartussaavoq, inuppassuit ajunaarsinnaammata ajoqusersinnaammataluunniit. Ajutoorneq taama ittoq ujaasinermi annaassiniarnermilu atortussarpassuarnik pisariaqartit-siffiusussaavoq.

Upalungaarsimanerup annaassiniartartoqarnerullu aaqqissuussaasumik ineriartortinneqarnerat sukkut pingaaruteqarpa?

Kalaallit Nunaanni upalungaarsimaneq naalagaaffimmi oqartussaasunit Kalaallit Nunaannilu oqartussaasunit isumagineqarpoq. Taamaammat erseqqissunik najoqqutassaqaarnissaq, ataqatigiissitsilluarnissaq susassaqaartullu suleqatigiilluarnissaat pisariaqarpoq. Suliassat amerlanerit Kalaallit Nunaanni Politiinit aamma Issittumi Sakkutooqarfimmit, Arktisk Kommandomit ingerlanneqartarput. Danskit sakkutuuisa isumagisassaat taamaa-

lillutik tassaapput Kalaallit Nunaanni sakkutooqarnikkut ilaatigullu aamma sakkutooqarnikkuunngitsoq suliasat arlallit, taakkununnga ilaallutik upalungaarsimaneq annaassiniartartoqarnerlu inuiaqatigiit isumannaatsuu-nissaannut angisuumik pingaaruteqartut.

Tamatumani atugassarisat imaannaanngitsut ilaatigut tassaapput nunap isorartunersua silallu allanngorarner-sua, taamalu annaassiniat imaaliallaannaq tikiussinnaa-sannginnerat. Asuluunniimmi aamma upalungaarsima-sut Nuummur Kitaanullu katersuussimagillutik.

Tamatumunnga assersuutitut taasariaqarpoq 2015-imi aggustimi pisimasoq. Taamani Kalaallit Nunaata Islan-dillu akornanni Danmarksstrædemu uuliamik mingutsit-sisoqarneranik pasitsaassisoqarpoq. Ungaseqimmat silalu ajormat ullut tallimat sinnerlugit qaangiuttullu aatsaat Arktisk Kommandop umiarsuaa qaninneq tamaanga annguppoq. Mingutsitsinerusorisaq malunnarunnaa-reersimasoq umiarsuaq annguppoq. Ajornartorsiut min-nerulersimassagaluarpoq umiarsuit atorsinnaasat siam-marnerullugit inissinneqarsimagaluarpata, soorunalumi

aamma umiarsuit umiarsuarmiullu amerlanerusut silli-matinneqarsimagaluarpata.

Atortussaqaarneq qanoq ippa, kiisalu upalungaar-simanikkut, ujaasisoqartarneratigut annaassini-artoqartarneratigullu angusinnaasat suuppat?
Kisitsisitigut naatsorsukkat takutippaat atortussat ulluin-narni ujaasinernut annaassiniarnernullu naammassasut, anguniakkat aalajangersagaasut iluanni.

Taamaattorli umiarsuarsuit takornariat ungasiliartaataat ajornartorsiutinngorsinnaapput. Aasani tulleriinni mar-lunni, 2016-imi aamma 2017-imi, umiarsuarsuaq unga-siliartaat *Crystal Serenity*, Alaskami Sewardimeersaq, Sullualukkoorluni Ilulissanukarpoq, tassanngaanniillu Nuummukarluni, taavalu New Yorkimut ingerlaqqilluni 1700-nik ilaasoqarluni. Umiarsuaq taanna ajutoorsima-galuarpat atortussat Kalaallit Nunaanni pigineqartut ami-garsimassagaluarput, Danmarkimiillu ikiorserneqarnis-saq piffissaagallartillugu pisinnaasimassanngikkaluarluni.

Ilisimatusarnikkut suliniut taamaalilluni tikkuussivoq

matuminnga: Pissutsini taamaattuni annaassiniarneq iluatsissinnaassappat nunap immikkoortuisa akornanni imaluunniit nunat tamalaat akornanni suleqatigiinnermik ingerlalluarsinnaasumik pilersitsisoqartariaqarpoq.

Suliniut MARPART pillugu sulis allanik ugguuna atuarsinnaavutit:
<https://www.uni.gl/ilisimatuutut-misissuinerit/marpart.aspx>

